

N:o 6.

Ank. till Riksd. kansli den 8 april 1897, kl. 2 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af väckt fråga om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till beredande af ordnade förhållanden med afseende å vissa kringvandrare, i synnerhet de s. k. tatarne.

På grund af en inom Andra Kammarerna af herr *A. Norrman* och öfriga representanter för Hallands län väckt motion n:o 70 och med bifall till kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1 (i samlingen n:o 4) har Andra Kammarerna för sin del beslutat,

att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, med föranledande af hvad i detta ärende förekommit, taga i öfvervägande, huruvida de af motionärerna påpekade missförhållanden skulle kunna undanrödjas, samt, derest det befunnos, att sådant genom lagbestämmelser eller åtgärder från statens sida lämpligen kunde ske, för Riksdagen framlägga de förslag, som för ändamålet ansåges erforderliga.

Jemlikt 63 § 3 mom. riksdagsordningen har detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvits Första Kammarerna, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott.

Motionärerna hafva hufvudsakligen anført, att de så kallade lösdrifvarne, i synnerhet »tattarne» eller, som de i Halland vanligen benämndes, »krämarne», vore en verklig landsplåga för vissa trakter af Halland och äfven för vissa andra delar af vårt land. Saknande eget hem och stadigvarande bostad samt de flesta medborgerliga förmåner, lefde de vanligen i laster samt kif och slagsmål med hvarandra. Af andra människor betraktades de med en viss afsky och ovilja. Samhället plågade de med ett beständigt och stundom oförsynt tiggeri samt rätt ofta genom öfverfall och våldsgerningar. Barnen kunde icke få någon ordentlig undervisning och uppfostran, emedan föräldrarna, om de också skulle vilja skicka barnen i skola, omöjligen kunna detta, eftersom de ständigt flyttade från en ort till en annan och sjelfva icke vore i stånd att undervisa dem. De vuxne och arbetsföre, i synnerhet om de hade ett slags familj, kunde vanligtvis icke skaffa sig fast boningsplats, om de ock gerna ville det, ty sådant tillätes för det mesta icke utaf sockenmännen af fruktan för framtida fattigvårdstunga — en fruktan som vore lätt förklarlig — och de gamle, sjuke och orkeslöse måste ej sällan sakna ordentlig fattigvård, ty rätt ofta ansåge sig ingen kommun vara pliktig att lemna dem sådan. Häraf följde tydligen, att, skulle grundlig bot rådås på det onda, måste början ske med dem, som nödvändigt behöfde fattigvård, och här vid lag syntes ingen annan utväg finnas, än att staten betalte en skälig ersättning för den fattigvård, som den ena eller andra kommunen vid trängande behof lemnat. Blevde det så, skulle ock ett mäktigt hinder bortfalla för de arbetsföres fasta bosättning, nemligen fruktan för en möjligen snart ifrågakommande fattighjelp från kommunernas sida, emedan ersättning i så fall kunde påräknas af staten. Visserligen kunde man icke tänka sig denna statens ersättningsskyldighet utsträckt till all framtid i afseende på sådana kringstrykande, som verkligen blifvit bofasta och hvilka icke behöfde understöd, när de detta blefvo, men om i detta afseende fastställdes en viss termin, t. ex. tjugo år, så vore redan mycket vunnet.

Motionärerna hade därför tänkt sig en lag eller tillägg till redan befintlig lag, hvarigenom skulle stadgas, att alla dessa nu kringstrykande personer, för så vidt de vore här i riket födda eller af annan anledning borde såsom svenskar betraktas, skulle ovilkorligen kyrko- och mantals-skrifvas, att de ibland dem, som nödvändigt behöfde fattigvård, skulle erhålla sådan af den kommun, der de sålunda blifvit skrifna, med rättighet till kostnadsersättning utaf statsmedel, att de arbetsföre skulle för-

pligtas att inom viss tid skaffa sig arbete och stadigvarande bostad, vid äfventyr att, derest detta bevisligen kunnat erhållas, men tillfället icke begagnats, varda behandlade efter lösdrifvarelagen, och att barnen ovilkorligen måtte hållas i skola, och undervisning äfven beredas sådana äldre, som förut blifvit försummade, hvarvid äfven i vissa fall borde kunna påräknas statsunderstöd för de extra kostnader, som den ena eller andra församlingen finge vidkännas.

Efter det *Andra Kammarrens tillfälliga utskott* erinrat derom, att statistiska centralbyrån i sammandraget af Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser för åren 1886—1890 framhållit svårigheterna att erhålla uppgifter angående zigenarne, hvilken svårighet röjde sig i växande grad med hvarje folkräkning i följd af bristande anteckningar om desamma i så väl husförhørs- som mantalslängderna, har utskottet redogjort för hvad i tre af femårsberättelserna omförmäles.

Så meddelade Kongl. Maj:ts befallningshafvande i *Hallands län*, att man inom länet, särskildt inom mellersta delen deraf, icke sällan mötte kringströfvande följn af män, kvinnor och barn, som ansåges härstamma från zigenarne, ehuru de skilde sig från dem så till utseende som lefnadssätt. Af den bofasta befolkningen kallades de »*kältringar*», men sjelfva sade de sig höra till »vandringsfolket». En och annan af männen hade väl en högst tillfällig förtjenst såsom vallackare, men kvinnor och barn lefde uteslutande af bettlande, och då männens nyssnämnda osäkra förtjenst användes till dryckenskap, kunde de också sägas få sitt uppehälle af det, som af kvinnorna och barnen samt icke sällan äfven af männen sjelfva sammanbetlades. Nästan aldrig vore de fullvuxne konfirmerade, och förgäfves skulle man bland dem uppleta lagligt äktenskap. Mest beklagansvärda voro dock barnen, bland hvilka man kunde anträffa tioåringar och än äldre, som hvarken kunde läsa en bokstaf innantill eller hade ringaste spår till kristendomskunskap. Myndigheterna kunde med dessa uträtta högst litet. Mantalsskrifning kunde ej tillämpas å dessa personer, hvilka endast några få dagar vistades å hvart ställe. Då barnen ingenstädes voro kyrkoskrifna, kunde de ej upptagas på förteckningen öfver skolpligtiga barn, och föreskriften om obligatorisk skolgång blefve således i afseende å dem en död bokstaf. Personer af vandringsfolket innehade vanligen medel för en längre tid bortåt och kunde därför högst sällan behandlas såsom lösdrifvare. På grund af bettleri vore väl de flesta af vandringsfolket förfallna till tvångsarbete, om blott landtbefolkningen kunde förmås att hos polismyndigheterna göra anmälan,

när en »kältring» gjort sig skyldig till bettleri; men den fruktan för vandringsfolket, som bland allmogen vore så allmänt utbredd, gjorde, att någon dylik anmälan högst sällan inkomme och att stundom till och med verkliga brott såsom olofligt tillgrepp och misshandel, som af vandringsfolket föröfvats, icke angåfves, derest ej den tillgripna egendomen uppginge till större värde eller misshandeln vore af svårare beskaffenhet. Om således genom polismyndighets åtgärd hinder skulle kunna läggas i vägen för vandringsfolkets hänsynslösa framfart å landsbygden, vore det nödvändigt, att denna myndighet i sina sträfvanden understöddes af landtbefolkningen. Klart vore dock, att, om äfven en och annan af dessa kringstrykande skulle genom tvångs- eller straffarbete kunna oskadliggöras för någon tid, föga dermed vore vunnet, enär vandringslivet fortsattes af hans konkubin och barnen, stundom i förening med en eller flere slägtingar till den häktade; och, så snart denne återvunnit friheten, sällade han sig åter till följet. Skulle därför detta vagabondlif kunna utrotas, måste onekligen bemödandena gå ut på att skilja barnen från föräldrarna samt åt de förre bereda en kristlig uppfostran. I Norge hade man trots anslag af stortinget icke lyckats att väsentligen minska antalet af »omstreifere».

Berättelsen från *Kristianstads län* innehölle äfven, att gränstrakten Hallandsås från urminnes tider varit ett tillhåll för brottslingar och tve tydiga personer, samt att en der framlöpande allmän landsväg utgjorde en mycket anlitad stråkväg för lösdrivare och misstänkta personer, som sökte undkomma från den ena provinsen till den andra, hvadan särskild polisbevakning der måste anordnas.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande i *Norrbottens län* fäste uppmärksamheten derå, att invandrande finnar qvarstannat under flere år, ofta för alltid, utan att anmäla sig till kyrko- eller mantalsskrifning och undginge sålunda ofta att någonstädes blifva längdförd samt påförd skatt till stat och kommun. Det sedliga tillståndet hos en del af denna lösa befolkning, som undandroge sig kyrklig vård, vore icke alltid det bästa. Såsom naturligt i en gränsprovins, bestod en del af de invandrande af grannlandets sämsta element, som ibland utgjorde en verklig plåga för den ort, der de uppehölle sig. Ej sällan knöte de här i riket förtroliga förbindelser, hvilka, då de saknade för äktenskaps ingående nödiga hinderslöshetsbevis, i allmänhet stannade vid konkubinaten. Deras barn uppväxte, utan att kontroll kunde af skolråden eller myndigheterna utföras deröfver, att de i skolåldern besökte folkskolan. Antalet dylika

inom länet kortare eller längre tider vistande finska undersåtar, som derstädes hvarken vore mantals- eller kyrkoskrifna, öfverstege enligt den utredning, som häröfver kunnat verkställas, 1,600, tre fjerdedelar löst arbetsfolk och en fjerdedel tjenare i årstjenst.

Sina åsigter sammanfattade Andra Kammarens utskott på följande sätt:

»Af ofvanberörda offentliga handlingar samt de upplysningar, som inom utskottet meddelats, har utskottet kommit till den uppfattning:

att, fränsedt den nomadiserande lappbefolkningen, inom vissa delar af landet finnes ett afsevärdt antal kringströfvande personer, så väl af zigenarhärkomst som andra, hvilka måste räknas såsom landets invånare, men icke låtit sig någonstädes inom riket kyrko- eller mantals-skrifvas;

att dylika kringvandrare hafva en i många hänseenden synnerligen beklagansvärd tillvaro, på samma gång som de utgöra en plåga för landtbefolkningen i vissa trakter samt medföra våda för samhällsordningen;

att myndigheterna nog genom strängare tillämpning än hitintills af gällande lagar och författningar både borde och kunde i ganska väsentlig mån stäfja dessa vagabonders framfart, men att det dock vill synas, som om, på sätt Konungens befallningshafvande i Hallands län antydt, nuvarande lagstiftning vore långt ifrån så affattad, att den på ett tillfredsställande sätt kunde befordra deras öfvergång till bofaste och laglydige medborgare;

samt att det vore högeligen önskvärdt, om man, utan otillbörlig kränkning af enskilda eller kommuna intressen, förmedelst lagbestämmelser, grundande sig å nutidens humanare åskådning, skulle kunna på ett praktiskt och verksamt sätt inränga ifrågavarande lösa befolkning under ordnade samhällsförhållanden.

I likhet med Konungens befallningshafvande i Hallands län och med Norges exempel för ögonen inser utskottet allt för väl, att mycket stora svårigheter möta för realiserandet af ofvan angifna önskemål; men vill man saken, måste man ock tillse, huruvida icke möjligen något sätt skulle kunna uttänkas för frågans lösning samt icke rygga tillbaka för de oundvikliga pekuniära uppoffringar, som deraf kunna föranledas.

Efter öfvervägande af flera inom utskottet väckta förslag, har utskottet kommit till den uppfattning, att motionens syfte bäst skulle

främjas genom att till gällande mantalsskrifningsförfordning gjordes ett tillägg i den riktning, att alla inom riket vistande personer, hvilka, ehuru de måste betraktas såsom svenska medborgare, ingenstädes vore mantalsskrifna, skulle med sina familjer underkastas mantalsskrifnings-tvång vare sig inom familjefädernas och de till myndig ålder komne kringvandrandes födelseorter eller inom de kommuner, der de företrädes-vis plägade hafva sitt tillhåll.

Kunde i något fall ej utrönas vare sig födelseort eller ort, der ifrågavarande personer vanligen hade sitt tillhåll, skulle vederbörande Konungens befallningshafvande efter sig företeende omständigheter föreskrifva mantalsskrifningsorten.

Genom en dylik lagbestämmelse, som gifvetvis komme att gälla såväl tattare som andra här ofvan antydda personer, hvilka saknade laga hemortsrätt, komme dylika individer ej att erhålla någon undantagsställning utan tvärt om att, såsom väl önskligt vore, komma ifrån den beklagansvärda undantagsställning, hvori de för närvarande befinna sig.

Mot ett konsekvent genomförande af en så beskaffad lagändring skulle otvifvelaktigt ganska stora svårigheter möta, beroende dels på vagabondernas sträfvan den att undandraga sig ett dylikt tvång och dels på vederbörande kommuners lätt förklarliga obenägenhet att inom sig upptaga dylika element, om hvilka man med skäl kunde befara, att de skulle komma att tillskynda kommunen och dess inbyggare åtskilliga obehag samt framförallt ökade utgifter för fattigvård och undervisningsväsende.

Genom ett väl planlagdt och energiskt ingripande från myndigheternas sida skulle dock för visso det stora flertalet af vagabonder snart nog blifva i behöriga mantalsskrifningslängder införde, hvarjemte det måste blifva statens skyldighet att på ett kraftigt sätt träda emellan för att hålla de särskilda kommunerna skadeslösa för de ökade utgifter, som genom de nya samhällselementen komme att dem tillskyndas.

Ett dylikt understöd från statens sida är, som bekant, ej heller främmande för vår nuvarande lagstiftning, som under vissa villkor tillerkänner kommuner ersättning för fattigunderstöd, *dels* åt f. d. värfvade soldater, m. fl. samt *dels* åt personer, som oafbrutet under minst 5 år vistats utom hemorten.

Om sålunda inga principiella hinder möta för statens mellankomst i förevarande fall, lärer det dock vara en ganska vansklig sak att uppdraga gränserna för denna statens ersättningskyldighet.

I sådant afseende hafva motionärerna föreslagit, att denna skyldighet skulle fastställas till en viss tid, t. ex. 20 år; men då hvarje sådan tidsbestämmelse torde blifva godtycklig samt svårigen skulle lämpa sig efter olikartade förhållanden, har utskottet föreställt sig såsom en mera rationel lösning af frågan, att staten åtog sig godtgöra vederbörande kommuner för alla de kostnader, dessa författningsenligt nödgades för framtiden förskjuta för fattigvård och undervisning åt de sålunda tvångsskrifna personerna, hvaremot kommunerna finge i laga ordning vidkännas enahanda kostnader med afseende å de utaf vagabondernas afkomlingar, som föddes efter tiden för tvångsskrifningen.

Komme ofvan antydda tillägg till mantalsskrifningsförordningen till stånd, så vill det synas, som om gällande bestämmelser rörande lösdrifveri, fattigvård och undervisningsväsende, för så vidt desamma i öfrigt motsvara tidens kraf, i allmänhet skulle kunna någorlunda nöjaktigt tillämpas jemväl på den nu ifrågavarande samhällsklassen.

I ett hänseende torde dock särskilda svårigheter yppas, nemligen i afseende å uppfostran af barnen, utaf hvilka helt visst en stor del befinna sig på en mycket låg sedlig nivå.

Med denna fråga läser dock utskottet så mycket mindre hafva att befatta sig, som enligt hvad känt är Kongl. Maj:t under nästlidet är tillsatt en komité för afgifvande af förslag rörande åtgärder för beredande af lämplig uppfostran dels åt minderåriga förbrytare, dels åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn, hvilken komité, korteligen benämnd »tvångsuppfostringskomitén», nog ej läser underlåta att fästa sin synnerliga uppmärksamhet jemväl vid de barn, hvarom nu är fråga».

Första Kammarens tillfälliga utskott instämmer deri, att de ifrågavarande kringvandrande personerna hafva en i många hänseenden beklagensvärd tillvaro, på samma gång de utgöra en plåga för landtbefolkningen i vissa trakter samt medföra våda för samhällsordningen. Utskottet anser därför, att den till dess behandling hänskjutna frågan är synnerligen behjertansvärd och att samhället icke bör undandraga sig att vidtaga kraftiga åtgärder för att å ena sidan förekomma de oordningar, som af de kringvandrande skarorna bedrifvas, och å andra sidan söka utrota detta vagabondlif.

Emellertid tror utskottet icke, att man i detta syfte skulle kunna

vinna särdeles mycket genom den åtgärd, som Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott ansett i första hand böra vidtagas, eller de kringvandrande personernas införande i mantalslängderna. Erfarenheten har visat, att den, som från ungdomen vant sig vid ett kringströfvande lif, endast i undantagsfall kan återföras till ett ordnad lefnadssätt och regelbunden sysselsättning. Vagabondlivet blir en sjukdom, som sällan kan botas och lika litet ger vika för vänlig behandling som för tvångsåtgärder. Mantalsskrifningen skulle gifvetvis icke förmå qvarhålla vagabonderna inom någon viss kommun. Och det vill synas utskottet, som om den icke heller skulle vara af synnerlig betydelse för tillgodoseende af deras behof af fattigvård. Förordningen om fattigvården den 9 juni 1871 bestämmer, att den, hvilken i följd af ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte är oförmögen att förvärfva hvad till livets uppehälle oundgängligen erfordras, och saknar egna medel samt underhåll och vård af annan, skall erhålla nödtorftig fattigvård af det fattigvårdssamhälle, inom hvilket han vistas; hvarefter det fattigvårdssamhälle, som lemnat understödet är berättigadt till ersättning af det samhälle, der den understödde är hemortsberättigad eller, om hemortsrätten ej kan utrönas, af staten, hvilken jemväl i vissa fall lemnar ersättning för fattigvård åt den, som under minst fem år vistats utom det fattigvårdssamhälle, der han har hemortsrätt. Häraf framgår, att fattigvård kan erhållas äfven af personer, som icke äro mantalsskrifne, och att den för de egentliga vagabonderna skall bekostas af staten. Utskottet anser dock i likhet med Andra Kammarens utskott, att kringvandrande personer böra liksom andra medborgare ovilkorligen mantalsskrifvas och att, om föreskrifter utöfver hvad som nu finnes stadgadt derom, befinnas erforderliga, sådana måtte utfärdas.

Den enda åtgärd, som kan på ett fullt verksamt sätt motarbeta och småningom utrota de s. k. tattarnes och med dem jemförliga personers kringfläckande och oordentliga lefnadssätt, är att undandraga deras barn från föräldrars och anhöriges inflytande. Det synes utskottet fullt antagligt, att om barnen skiljas från den vandrande skaran vid tidiga år och öfverlemnas till uppfostran inom en anstalt eller hos enskilda personer på en ort, der föräldrarne icke pläga uppträda, de skola kunna uppfostras till ordentliga och arbetssamma medborgare. Det är gifvet, att under sådana förhållanden de vandrande skarorna skulle minska och försvagas. Då Kongl. Maj:t tillsatt en komité för behandling af frågan om åtgärder för beredande af uppfostran åt minderåriga förbrytare samt vanartade och

sedligt försummade barn, så har Kongl. Maj:t redan tagit ett viktigt steg till förberedande af sådana åtgärder, som enligt utskottets mening äro mer än några andra egnade att råda bot på de ifrågavarande missförhållandena. Utskottet är öfvertygadt, att »tvångsuppfostringskomitén» kommer att fästa särskild uppmärksamhet vid barnen till kringströfvande föräldrar, och vill här endast uttala den uppfattningen, att kostnaden för sådana barns uppfostran måste bäras af staten.

Ehuru tvångsåtgärder icke lära vara i stånd att förmå tattare och andra dylika att öfvergifva sitt ostadiga lefnadssätt, så synes det utskottet vara i hög grad af behovet påkalladt att kraftigare än hittills ingripa emot de lagöfverträdelser, hvartill de mycket ofta göra sig skyldiga. Det säges vara regeln, att de hufvudsakligen uppehålla sig genom bettleri, och att det är vanligt, att de tilltvinga sig penningar och varor på grund af den fruktan, den bofasta befolkningen hyser för dem. Och de torde ej sällan göra sig skyldiga till olofligt tillgrepp och misshandel, ehuru befolkningen icke vågar angifva dem hos vederbörande myndighet. Ett sådant tillstånd bör icke fortfares, och den bofasta och laglydiga befolkningen kan med allt skäl fordra, att det genom myndigheternas försorg göres slut derpå.

Utskottet inser väl, att det, såsom af Konungens befallningshafvande i Hallands län framhålles, är ganska svårt för myndigheterna att med kraft ingripa mot de kringströfvande flockarne, då hos befolkningen ej är att påräkna något verksamt stöd, men det vill synas utskottet, som om lösdrifvarelagens stadganden skulle i många, kanske de flesta fall vara tillräckliga för att berättiga till allvarsamma åtgärder mot kringvandrande personer, så snart de göra sig skyldiga till tiggeri, utpressningsförsök eller oordningar, äfven utan direkt anmälan af enskilda personer. Det kan ock ifrågasättas, huruvida icke extra polismän på statens bekostnad borde anställas i de orter, som mest äro utsatte för intrång af vagabonder. Utskottet har icke velat uttala något klander i afseende å myndigheternas sätt att behandla denna angelägenhet, men har trott Riksdagen böra fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på angelägenheten deraf, att man, så långt gällande lagar medgifva, söker taga reda på och beifra oordningar från dessa vagabonders sida.

Då tvångsarbete enligt nu gällande lag angående lösdrifvares behandling icke kan ådömas annan än den, som saknar medel till sitt uppehälle, skulle man kunna ifrågasätta, huruvida icke denna lag borde så förändras, att tvångsarbete äfven skulle kunna ådömas den, som är

efter år stryker omkring under sådana förhållanden, att han är en ständig orsak till obehag och svårigheter för den bofasta befolkningen, äfven om han skulle vara i besittning af några obetydliga tillgångar, dem han successive utpressar af befolkningen. Det skall utan tvifvel möta ganska stora svårigheter att så affatta ett dylikt stadgande, att det blir tillämpligt i de af utskottet afsedda fallen, utan att kunna tillämpas mot personer, emot hvilka ett sådant förfarande vore alldeles oberättigadt, men utskottet anser, att om ett tillägg till lösdrifvarelagen i berörda syfte skulle kunna på ett tillfredsställande sätt formuleras, sådant vore lämpligt och befogadt.

Af hvad utskottet sålunda anfört framgår, att utskottet visserligen icke hyser alldeles samma uppfattning som Andra Kammarens tillfälliga utskott i fråga om de åtgärder, som kunna och böra vidtagas till undanröjande af de här ifrågavarande missförhållandena, men att utskottet i likhet med Andra Kammarens utskott anser, att Riksdagen bör fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet derpå, att något måste göras i detta syfte, och får utskottet därför, under återopande af utskottets ofvan gjorda uttalanden, hemställa,

att Första Kammaren måtte biträda Andra Kam-
marens i ämnet fattade beslut.

Stockholm den 5 april 1897.

På utskottets vägnar

ROBERT DICKSON.

Reservation

af herr *Dickson*.